

Hva slags konflikter fins med navnesøknader under den norske personnavnloven?

Ivar Utne

Abstract

Conflicts in name applications regard many parts of the Names Act. Mostly it concerns conflicts between first and last names, and between genders. It includes names from older name traditions in Norway and names in foreign cultures. The cases are often resolved in the applicants' favor, even if it sometimes requires extensive work with documentation. For immigrants, there can also be conflicts when they want to change to a surname they have had in the family. Such matters can become difficult because the names conflict with several rules, and there is a lack of documentation.

Keywords:

name act; given name; middle name; surname; immigration

Nøkkelord:

navnelov; fornavn; mellomnavn; etternavn; immigrasjon

1. Innledning

Konflikter i navnesøknader dreier seg mest om konflikter mellom for- og etternavn, og mellom fornavn for kjønn. Det omfatter navn fra norske ord, fra eldre navnetradisjon i Norge, men mest navn fra utlandet. For innvandrere kan det også bli konflikter når de ønsker å endre til et etternavn de har hatt i familien. Ofte er det på grunn av svak dokumentasjon for tilknytning til navn utenlands, men som er beskytta etternavn i Norge. De nevnte sakstypene er temaer i denne artikkelen, der det først også er en kort oversikt over navneloven og hvordan saksbehandling blir gjort. Flere sakstyper og mer om skikker er omtalt i Utne 2012a, Utne 2012b og Utne 2025. Det er rundt 50 000 saker i året, inkludert ektefeller som endrer navn. Det fleste søknadene omfatter saker uten konflikter, mest knyttet til norsk navneskikk. Også mye gjelder endring for innvandrere, ofte for å rette opp registrering ved innvandring.

Framstillinga bygger på min bakgrunn fra utarbeiding av den nåværende norske navneloven, kurs for saksbehandlere og rådgiving i mer enn tusen navnesaker. Eksempler fra navnesaker siden rundt år 2000 og som kan knyttes til bestemte personer, kan ikke presenteres på grunn av lovregler om personvern. Dette blir dels vist med lignende navn.

For ulike sakstyper blir framstillinga delt mellom introduksjon av konflikter, bakgrunn om relevant navnetradisjon og regler, og om løsninger.

2. Kort oversikt over navneloven og hvordan vedtak blir gjort

Alle skal ha minst ett fornavn og ett etternavn (§ 1). Fornavn skal normalt være kjønnsbestemt og ikke opprinnelig etternavn. Dersom navn i strid med dette er i tilstrekkelig bruk (tradisjon) eller har opphav som fornavn for samme type kjønn i andre land eller har vært det i Norge før, blir det godkjent (§ 8).

Etternavnregler omfatter tilknytning til navnet i familien (§ 4) og omfang av bruk utenfor familien (§ 3). Navn med ulike stavemåter blir regna som egne etternavn (Rundskriv 2002 pkt. 3.3).

Søkere kan få et etternavn som har vært eller er i bruk som etternavn eller mellomnavn hos tippoldeforeldre eller senere, eller hos partner, og fra ste- og fosterforeldre etter visse vilkår. Også navn på en gård en eier kan gis som etternavn etter bestemte regler om varighet for eie eller leie, og om at det er gårdsdrift. En unntaksregel kan løse noen grensetilfeller.

Navn i bruk for over 200 personer i Norge kan fritt gis til alle, men det er krav om samtykke fra alle bærere for sjeldnere navn (beskytta navn). Navn som ikke er i bruk i Norge nå, men kan ha vært i bruk før eller er det i utlandet, kan gis som nytt etternavn. Til nye etternavn kan normalt ikke gis fornavn i bruk nå eller før i Norge, og navn i organisasjonsliv eller næring (§ 3).

Fars eller mors fornavn med norske eller utenlandske endinger som uttrykker foreldre-barn-forhold kan gis som etternavn (patronym og metronym).

Etternavnskikker fra andre land kan i de fleste tilfeller brukes i Norge, men er oftest avgrensa til navn fra kulturer med samme typer skikker. Slik kan foreldres eller besteforeldres fornavn gis som etternavn, og etternavn i familien kan

gis videre med kjønnsbestemte endinger. Rekkefølgen mellom for- og etternavn må følge norsk system.

Mellomnavn er navn av etternavntype. Alle navn som kan gis som etternavn, kan også gis som mellomnavn, også nye som ikke fins som etternavn (§ 9). Doble etternavn, som er to likeverdige navn, kan settes sammen av mulige etternavn. Det er krav om bindestrek mellom navna (§ 7). Siden samme navn kan være både mellom- og etternavn, kan en også fritt velge samme navne-kombinasjon som doble etternavn (med bindestrek) og som mellom- og etternavn (uten bindestrek).

Det blir ikke gitt navn som kan være til vesentlig ulempe for bæreren eller som av andre sterke grunner kan støte andre, være upraktiske for det offentlige eller det kan være uklart om det er navn, blant annet for titler (§ 10-1, Rundskriv 2002 pkt. 2.3.7.1 og 2.3.7.2). Denne regelen ble gjort ganske liberal med nåværende navnelov (sst.).

Vedtak blir gjort av folkeregisteret. De er sentralisert til Hammerfest, med støtte fra ei avdeling på Grålum i Sarpsborg. Klager blir behandla av statsforvaltere for hvert fylke. De er statens representanter lokalt. Hvert år er det noen titalls klagesaker (rundt 50 i 2024), som også omfatter konflikter på grunn av foresatte-ansvar. Vedtak i navnesaker er ikke offentlige på grunn av personvern. Vedtak som søkerne sjøl offentliggjør, blir kjent.

Folkeregisteret og statsforvalterne kan få råd om opphav og tradisjon for navn hos en navneforsker, der de ikke er bundet til bestemte navneforskere. Folkeregisteret skal normalt legge stor vekt på konklusjonene i slike råd (Rundskriv 2002 pkt. 2.3.7.1). Siden loven ble satt i verk fra 2003, har navneforsker bare vært artikkelforfatteren, de siste tjue åra uten avtale. Det har omfatta flere hundre saker de første åra og rundt 30–50 i året i 2020-åra.

Behandling av vesentlig ulempe og andre sterke grunner tar saksbehandlerne seg av. Eventuelle råd fra navneforskere, trenger de ikke legge vekt på. Saker om foresatte-ansvar blir også handtert av saksbehandlere, og er ikke navnefaglig.

3. Opphav og tradisjon for å skille for- og etternavn og navn for hvert kjønn

Regulering av kjønn og skillet for- og etternavn bygger på flere hundre år gamle tradisjoner både i Norge og andre land. I Norge har begge deler vært regulert siden den første navneloven i 1923. Dette ble ført videre med den nyeste loven som gjaldt fra 2003, der reglene for begge motsetningene ble tydelig liberalisert. Fra 2003 har det blitt tatt i bruk parallelle regler for de to navnemotsetningene, fastsatt som krav til opphav og tradisjon.

I Norge er det krav til opphav eller tradisjon for den navnekategorien en søker om, altså tilstrekkelig med å oppfylle ett av de to hovedkrava. Tradisjon kan oftest dokumenteres nær vår samtid mens opphav i mange tilfeller er uklart både i fortid og nyere tid. Motsetningene mellom navnetypene har blitt mer aktuelle i navnesøknader de siste tiåra med økt innvandring og mediebruk. Disse impulsene fører av flere grunner til flere like navn for begge kjønn og flere like for- og etternavn.

Her skal vi først se på systemet for opphav og tradisjon før vi i de to neste delene går mer detaljert inn på fornavn i forhold til kjønn og etternavn.

3.1 Tradisjonskravet

3.1.1 Bakgrunn om tradisjonskravet

Tradisjon er definert som bruk ut over det ubetydelige i minst én generasjon (Rundskriv 2002 pkt. 2.3.7.1). Dette gjelder både for- og etternavn.

Ut over det ubetydelige er fra høsten 2003 praktisert som minst 5 bærere fra land med navnelov som regulerte tilsvarende navnebruk, og 500 fra land uten navnelov. Dette var en praksis som Justisdepartementet (JD) og jeg avtalte, og som etter hvert ble stadfesta i klagesaker hos daværende fylkesmenn (statsforvaltere fra 2021). Før det var det noen måneder praktisert som minst 10 bærere, og USA var holdt utenfor fordi det ikke var navnelov der.

Dette omfatter også navn brukt langt tilbake i tid, så langt de lar seg dokumentere som ordinære navn på personer. Kallenavn- og kjælenavnbruk istedenfor fornavn, og uformelle tilnavn (bl.a. sted) istedenfor etternavn faller utenfor. For fornavn kan det også være mulig å telle sammen forekomster med skrivevarianter. I så fall blir det krevd at fornavn med den ønska skrivemåten er blant dem.

Én generasjon har gjennom praksis blitt til rundt 20 år bakover fra søknadstidspunktet. Tid for slik bruk er vanskelig å tidfeste for navn som er nye både i Norge og andre land. Det blir ei vurdering. Dersom et navn ligger godt over grensa for «ut over det ubetydelige», er det i praksis urimelig å avslå på grunn av at det mangler dokumentasjon for bruk i én generasjon. Grensa vil dessuten uansett bli oppnådd i nær framtid etter at et navn har kommet i bruk, og det vil i praksis være unaturlig å stille dette kravet dersom bruk ut over det ubetydelige er passert.

For etternavn har tradisjonskravet betydning når søkere vil ta i bruk et etternavn som har vært i bruk i Norge tidligere eller er i bruk i andre land (§ 3-3-3 om nye etternavn).

3.1.2 Løsninger for tradisjonskravet

For bruk av fornavn uansett kjønn kan en legge vekt på bruk av etternavn som fornavn i Norge tidligere. Slik bruk er mest fra før 1923, da dette ikke var regulert. For kjønn kan en legge vekt på hvilke kjønn et fornavn er brukt for i andre land samla i hele verden. Adgang til etternavn og mellomnavn som er like fornavn, er, som nevnt, også regulert med samme ordning.

Omfanget av bruk kan i praksis bare dokumenteres med navnestatistikk i et fåtall land, dels med navnebruk i hele folket eller som sum av fødte i ett eller flere år. Bruken i USA (med 500-krav) kan dokumenteres med at navnet er inne blant tusen på topp et par år. Der omfatta rundt år 2020 plass 1000 cirka 220 fødte for gutter og 250 for jenter (Social Security). Dersom navnet er inne bare ett år, kan vi regne med at det også må ha vært brukt ganske mye også ett eller flere år før og etter. Det vil si ei vurdering av høy sannsynlighet. For bruk i Norge fram til tidlig på 1900-tallet kan en bruke Digitalarkivet og folkeregister mye av tida etter det (Digitalarkivet; nyere opplysninger er lite med der pga. personvern). I Digitalarkivet finner vi navnebruk blant annet i kirkebøker og folketellinger, som er søkbare. Ofte kan de opphavlige første fornavna mangle, og et andrenavn av etternavntype står da som første fornavn. Det kan være usikkert om navn nummer to av etternavntype er ment som fornavn eller navn som tilsvarer mellomnavn. Det klareste er dåpsoppføringer, der fullt navn normalt er med. Tellinga for ulike navnebærere kan bli komplisert fordi samme personer går igjen i flere kilder, dels med litt ulike navn. Et eksempel er det opphavlige etternavnet *Castberg*. Det var tilstrekkelig i bruk som første fornavn på 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet til at det oppfyller kravet til fornavnstradisjon for menn, sjøl om det neppe er i bruk som fornavn nå.

I tillegg til nettkilder og folkeregisteret blir oppføringer i publiserte navneleksika regna med for å oppfylle krav til tradisjon. Slike bøker har ofte, men ikke alltid, et utvalg av navn med tilstrekkelig bruk. Foreldre og andre navnesøkere går ofte også til kilder som har lite pålitelig informasjon. Navnelister og navnebøker laga av andre enn fagfolk innenfor personnavn kan en normalt ikke bygge på når navn kommer i konflikt med navneloven. Slike kilder kan ha navn med engangsbruk, navn fra litteratur og påfunn i mediene. Heller ikke telefonkataloger, redaksjonelle oppslag i aviser, profiler på sosiale medier eller slektregister kan en legge vekt på. Der kan det være blant annet kallenavn, kjælenavn og artistnavn, og navn fra tidligere slekt kan være endra etter minnet eller kjælenavn. Saksbehandlere og navneforskere kan likevel vurdere funn på nettet samla ut fra hensyn til hvor holdbar en kan regne kildene som.

3.2 Opphavskravet

3.2.1 Bakgrunn om opphavskravet

Opphav vil si å hvordan et navn først ble til, helst med språklig forklaring og om det har opphav i etternavn eller fornavn for ett eller to kjønn. Ganske ofte er det vanskelig å dokumentere tilblivelse for navn som det blir søkt om fordi det er lite kjente navn. I praksis vil nesten alle navn også oppfylle kravet til tradisjon, slik at opphav svært sjelden er aktuelt å dokumentere.

Opphav kan likevel ha praktisk betydning for navn som bare fins for under 5 personer i eldre kilder. Det kan være kjent bare fra for eksempel en helgen, dronning eller konge i Norge eller et annet land.

Normalt er det tidligere bruk for personer som gjelder, og ikke navn som bare er litterære eller fiktive på andre måter. Navn på mytologiske figurer teller normalt ikke som opphav alene. Noen sentrale mytologiske figurer kan brukes som fornavn sjøl om navna er i strid med annet navn av motsatt kjønn eller med etternavn.

Opphav for navn kan også ha praktisk betydning for navn laga helt opp til vår tid. Både i mellomalderen, på 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet ble det laga mange navn av faste navnedeler, som *Sol-* og *-unn*. Mange laga navn hele dette tidsspennet har blitt brukt for under tradisjonskravet på 5 bærere, slik at opphav er aktuelt. Fram til tidlig på 1900-tallet hendte det at slike navn var like eksisterende etternavn. Med navneloven i 1923 og senere har slike navn blitt avvist når de har vært like eksisterende etternavn. Med dagens lov er det mulig med nylaginger i konflikt med andre navn i bruk når de kan regnes som laga etter måter som er mulig for lagging i vår tid, men dette blir praktisert strengt.

For etternavn har opphavskravet betydning når søkere vil ta i bruk et etternavn som har vært i bruk i Norge tidligere eller er i bruk i andre land, men ligger under kravet til tradisjon (§ 3-3-3 om nye etternavn).

3.2.2 Løsninger for opphavskravet

Praksis har vært streng hos statsforvalterne (klageorgan) på fylkesnivå (len) for godkjenning av fornavn fra naturord som også er i bruk som etternavn med samme eller annet opphav. Kjente navn av naturord er f.eks. *Storm* og *Bjørk*. For mulig godkjenning blir det lagt vekt på at det må være flere grunner som støtter det. Eksempler på slike grunner er at etternavnet har et annet språklig opphav, og at tilsvarende fornavn fins i annen språkform i andre land. At det er utbredt å lage navn av naturord har ikke vært god nok grunn alene.

Det mytologiske *Hugin* har vært godkjent som fornavn sjøl om det også var i bruk som etternavn før det (Utne 2012a s. 79).

Navn som ligner opphavlige kjæleformer med *-ie*, *-i* eller *-y* til slutt, slik som *Billie*, *Billi* og *Billy*, har vært godtatt med dagens regler. Det er fordi slik danning er ganske fri, og det er ganske sannsynlig at det enten er eller lett vil komme i bruk for begge kjønn i Norge eller ellers.

4. Kjønn og fornavn

4.1 Konflikter for fornavn og kjønn

Ønska for navn der det i utgangspunktet kan se ut til å være kjønnskonflikt, er mest navn fra innvandrer kulturer. Det er navn som først er dokumentert bare for ett kjønn i Norge, men er i bruk for det andre eller begge kjønn i andre land. Det har også vært knytta konflikter til kjønnsidentitet og ikke-binære voksne. Det er i hovedsak løst og blir ikke fulgt opp her.

4.2 Bakgrunn for fornavn og kjønn

Like fornavn for begge kjønn kan ha blitt til på flere måter. De kan ha bakgrunn i skikker som bruker samme navn for begge kjønn, tilfeldige likheter mellom gutte- og jentenavn i samme eller mellom forskjellige språk. Saker blir i hovedsak avgjort med tradisjon for hvert av kjønnene og ikke ut fra opphavet, som kan være bare fra ett av kjønnene eller opphavlige etternavn.

Kjønnsstilhørighet for fornavn har verken hatt eller har en egen regel i den norske navneloven. Det er regulert med den mer generelle bestemmelsen om «vesentlig ulempe eller andre sterke grunner» (§ 10-1; Rundskriv 2002 pkt. 2.3.7.1). *Vesentlig ulempe* vil si for bærerne og *andre sterke grunner* er hensyn til bruken i samfunnet. Hva som er passende navn for hvert kjønn, blir avgjort med reglene for opphav og tradisjon sett i forhold også til reglene like ovenfor her.

Konflikt om kjønn dreier seg ofte om navn fra kulturer der det er utbredt med samme navn for begge kjønn, som i deler av Afrika og Asia, og i USA og Storbritannia, der navnebruk ikke er regulert. Det er mer begrenset for muslimske navn, slik som for *Nur/Noor*, *Iman*, *Nimat* og *Ula/Ola*. Dessuten får ulike opphav for hvert kjønn former som er like. Fornavnet *Amine* er variant både av mannsnavnet *Amin* og kvinnenavnet *Amina*.

I flere land rundt oss i Europa er kjønnsskillet oppheva for fornavn også i navnelovene, blant annet i Sverige og på Island, fornavn etter det første i Nederland, og dessuten med fornavn for begge kjønn som mellomnavn i Danmark. Dette gjør det tilfeldig hvilke navn som har tradisjon for hvilket kjønn.

Også navn med norsk tradisjon er like navn i andre land, eller det fins til og med like navn for begge kjønn med norsk tradisjon. *Ola* er i tillegg til nordisk mannsnavn brukt som kvinnenavn med flere opphav, og *Kristian* og *Christian* brukt for begge kjønn i USA. Mannsnavn er *Kari* både på finsk og islandsk (islandsk egentlig *Kári*), tyske *Gerd* og nederlandske *Anne* (sjelden form med opphav som tilsvarer *Arne*). *Ellen* er gammel norsk dialektform av *Erlend* og i tillegg kvinnenavn med bakgrunn i *Helene*.

4.3 Løsninger for fornavn og kjønn

Med bakgrunn i tradisjon i Norge eller andre land har ganske mange navn blitt godkjent for motsatt kjønn enn de er vanlig kjent som i Norge. Ikke alt lar seg løse. Det gjelder blant annet nylaga fornavn for ett kjønn i tilfeller det har opphav eller tradisjon for det andre kjønn fra før. Dette blir praktisert strengt.

5. Fornavn, etternavn og mellomnavn

I forholdet mellom for- og etternavn, er det særlig fire typer konflikter: Etternavn som fornavn, fornavn som etternavn, fornavn som mellomnavn og mellomnavn som fornavn. Mellomnavn er etter loven navn av etternavnstype, slik

at det etter hovedreglene ikke er hindringer mellom etternavn og mellomnavn (§ 9). Saker for etter- og mellomnavn er omtalt for seg nedenfor fordi det gjelder ulike problemstillinger i søknader.

5.1 Etternavn som fornavn

5.1.1 Konflikter for etternavn som fornavn

Konflikter med etternavn som fornavn oppstår helst fordi bruken av noen navn er lite kjent, slik det er mer omtalt i del 5 om innvandrere og etternavn. Her ser vi på konflikter for andre navn, bl.a. slike:

- Etternavn i bruk som fornavn i andre land, men ikke, eller stort sett ikke fornavn i Norge
- Etternavn brukt som fornavn i tidligere i Norge
- Etternavn som er tilfeldig like fornavn i Norge eller andre land

5.1.2 Bakgrunn om etternavn som fornavn

Etternavn er mye i bruk som fornavn særlig i engelskspråklige områder. I Norge var det noe slik navnebruk særlig i andre halvdel av 1800-tallet og fram til forbud i navneloven fra 1923. I tillegg fins tilfeldig like for- og etternavn med ulike opphav på flere språk og mellom språk.

Bruk av etternavn som fornavn er ganske vanlig i USA. I engelskspråklig område kom etternavn i bruk først som navn nummer to, som tilsvarer mellomnavn, etter morssida av slekta på 1800-tallet og før, og gikk deretter over til å bli brukt som første fornavn ofte for begge kjønn, og har stort sett økt jevnt. Blant 100 på topp for hvert kjønn for fødte i USA tidlig i 2020-åra var det rundt 30 opphavlige etternavn blant gutter og rundt 15 blant jenter (talt av forfatteren i Social Security). Etternavn er også noe i bruk som fornavn i andre engelskspråklige områder, som rundt 20 og 3 i England og Wales (ONSa, ONSb). I Afrika er europeiske etternavn noe i bruk som fornavn i noen land, særlig i den sørlige halvdel i områder der det er kombinert med lokal navneskikk og ikke med muslimsk. I Afrika er bakgrunnen for europeiske etternavn som fornavn ofte oppkalling etter kjente personer fra Europa og USA. Det meste av området der denne skikken er utbredt nå, er land uten navnelover som regulerer forskjellen.

Også i Norge kom etternavn først i bruk som mellomnavn fra etternavn i eldre slekt, gjerne fra morsidene siden 1700-tallet. Det var i høyere sosiale lag, der faste etternavn hadde kommet i bruk da. Denne skikken har fortsatt etter det, men med litt ulike system. Fra sent på 1700-tallet og særlig fra andre halvdel

av 1800-tallet tok folk i lavere lag, som vil si lavere enn de sjøleiene bøndene, i bruk overklassens etternavn som navn. Det begynte helst med andre navn (som kan tilsvare mellomnavn eller andre fornavn), men etter hvert også som første fornavn. Skikken bredte seg mest i Nord-Norge, og særlig i Nordland. Bruk av etternavn som fornavn ble forbudt med navneloven fra 1923. En viktig grunn var at en skulle stoppe denne bruken av etternavn i høyre lag som fornavn i lavere lag (Kruken 2018).

I tillegg er det mange navn som tilfeldigvis har like former som for- og etternavn, men med ulike opphav. Sjeldne som fornavn er *Hagen* (*Håkon*; etternavn fra sted i betydninga inngjerding for dyr), *Berg* (for begge kjønn, tilsvarende berg/borg som fornavndeler; berg i stedsnavn), *Even* (*Øyvind*, og walisisk og skotsk etternavn av *Evan* fra fornavnet *John*), *Solbjørg* (fornavn av sal/hus og verne, etternavn av stedsnavn fra sol og berg) og *Kim* (fornavn av flere opphav, etternavn av bl.a. kinesisk opphav).

5.1.3 Løsninger for etternavn som fornavn

Med bakgrunn i den engelskspråklige tradisjonen kan en for eksempel få godkjent det norskklengende *Jensen* som fornavn, og som også 4 menn hadde i Norge 1.1.2025.

Med bakgrunn i den norske bruken fram til 1923 vil søkere for eksempel kunne få godkjent *Sverdrup* og *Parelius*. *Luther* er blant mange fornavn som på tysk område ble tatt i bruk som etternavn for noen hundre år siden, slik at det har fornavnsopphav og -tradisjon på den måten. Men det har også fornavnstradisjon i Norge fordi etternavnet til kirkereformatoren inspirerte til fornavnbruk her på 1800-tallet. En slik er Olaf Jacob Martin Luther Breda Bull, mest kjent som dikteren Olaf Bull.

Blant nyere godkjenninger av fornavn som er like etternavn med annet opphav, er *Birk* (tyske bakgrunner), *Saga* (jentenavn fra svensk ord for eventyr; etternavn fra norsk sted), *Vinjar* (dialektform av *Vinsents*, og fra stedsnavn med *-vin-* som del), *Storm* (for begge kjønn, kan ha blitt til som fornavn uavhengig av etternavnet i Norge og andre land eller fra etternavnet, samme betydning) og *Bjoran* (med ulike opphav som for- og etternavn).

5.2 Fornavn som etternavn

Fornavn som etternavn har blitt til i ulike navnetradisjoner, mest i nyere innvandrer kulturer, men også noe i eldre europeisk navnetradisjon. Det kan desuten være tilfeldige likheter, som for andre konflikttyper.

5.2.1 Fornavn som etternavn hos innvandrere

Flere av de nyere innvandrerklulturene har skikker med at fars og dels farfars fornavn blir etternavn for barn, for noen også mannens fornavn som etternavn for koner.

5.2.1.1 Konflikter for fornavn som etternavn hos innvandrere

Folk med innvandrerbakgrunn får i noen tilfeller ikke navn som de mener har bakgrunn i kulturer med skikker som bruker samme navn som for- og etternavn.

5.2.1.2 Bakgrunn om fornavn som etternavn hos innvandrere

Bruk av fornavn som etternavn, og dels som mellomnavn, er utbredt muslimsk skikk i store deler av det arabiske språkområdet og i Somalia, og dessuten noe brukt i eritreisk skikk.

Bruk av fornavn som etternavn, uten mellomnavn, fins også i muslimske skikker, og dessuten hos eritreere og tamiler. Dels kan det også være i bruk blant ikke-arabiske muslimer i Sentral-Asia. Hos tamilene får også koner tradisjonelt mannens fornavn som etternavn på den måten. Bortsett fra hos tamiler beholder kvinner i de omtalte skikkene fars og eventuelt farfars navn hele livet.

Etter hovedregelen i navneloven får en ikke fornavn som etternavn (nevnt i del 2 og § 3-3-3). Likevel kan fornavn gis som etternavn for å følge flere skikker, som omtalt ovenfor (og § 4-1-3 og 4-1-5). Det er knytta til at fornavnet har tradisjon i en kultur med slik skikk, uavhengig av bakgrunnen til personen. Også mors fornavn kan føres videre med norsk lov. I norske register blir en av foreldras fornavn da blant annet ført inn som mellomnavn eller bare etternavn, f.eks. *Fatima Hassan Ibrahim* eller *Fatima Aisha Hussein*.

5.2.1.3 Løsninger for fornavn som etternavn hos innvandrere

Søknader om navn fra kulturer som ikke skiller mellom for- og etternavn, lar seg normalt løse slik søkerne ber om. Det blir avslag i svært få tilfeller der det ikke lar seg dokumentere at navna har bakgrunn i en kultur som passer med skikkene, rundt ti eller færre i året.

5.2.2 Fornavn som etternavn i europeiske skikker

I store deler av Europa utenfor Norden ble fars eller forfedres fornavn uten ending tatt i bruk som etternavn inntil for noen hundre år siden. De fins fortsatt som faste etternavn.

5.2.2.1 Konflikter for fornavn som etternavn i europeiske skikker

Tradisjonelle europeiske fornavn blir avslått som etternavn sjøl om søkerne mener navna de søker om har vært i bruk som etternavn.

5.2.2.2 Bakgrunn om fornavn som etternavn i europeiske skikker

Skikken med fars eller forfedres fornavn som etternavn i store deler av Europa tilsvarer skikken med sen-navn i Norge, men uten ending. Utenom sen- og son-ending kunne det også være eieformer med -s eller andre eieformer, som -i i Italia. Fornavnsformer uten ending som etternavn er kjent fra flere land, blant annet Tyskland, England, Spania, Frankrike, Italia og Ungarn. Dette var navn som først ble gitt til barn etter far, men som etter hvert ble til faste etternavn for senere slektledd. Dette førte til at de fleste mannlige fornavn i bruk i alle fall fram til rundt 1500 har blitt til etternavn. Slik kan vi da finne *Adrian*, *Fergus*, *Bernt*, *Leonardo*, *Bernard* og *Gabor* (= *Gabriel*) som etternavn. I tillegg kom også navn fra kirkelige personer av begge kjønn i bruk som etternavn, blant annet for folk som hadde tilknytning til en kirke eller noe kirkelig. Dette kirkelige er særlig kjent fra Frankrike, Spania og Italia. Blant annet har kvinnenavn som *Margaret*, *Margot*, *Marguerite*, *Isabelle*, *Isabel* og *Isabell* blitt til etternavn på den måten (oppslaga i Morlet 1997).

Noen etternavn som er like fornavn, kan også ha blitt tatt i bruk uavhengig av fornavnet, slik det dels kan være med *Magnus*, sjøl om begge der kommer fra latinsk *magnus*, som betyr 'stor' (Veka 2016).

5.2.2.3 Løsninger for fornavn som etternavn i europeiske skikker

Navn som fins bare som fornavn i Norge, men som fins som etternavn i andre land, vil bli godtatt som nytt etternavn i Norge (§ 3-3-3, nevnt i del 1). Dersom navna er i bruk som både for- og etternavn i Norge, gjelder reglene for frie og beskytta navn, nevnt i del 2. Dette er gjerne mest aktuelt for ønsker om mellomnavn, som gis med samme regel pluss en overgangsregel til mellomnavn (§ 9).

5.3 Fornavn som mellomnavn og mellomnavn som fornavn

I noen søknader er det konflikter mellom fornavn og mellomnavn. Dette gjelder navn etter det første navnet. Forskjellen mellom de to typene er uklare både på grunn av norsk og utenlandsk terminologi. I Norge har navn nummer to tradisjonelt har vært kalt mellomnavn både når de er av fornavn- og etternavntype. Med den norske navneloven fra 1.1.1965 ble det klart at mellomnavn bare skulle brukes om navn med etternavnsopphav i familien. Øvrige såkalte mellomnavn ble på den måten ett av flere fornavn for en person. Slike

navn som er omtalt i del 5.2.2.2, er det ofte uklarerhet rundt hos søkerne. I søknader fra innvandrere er det særlig vanskelig med middle name fra USA. De tilsvarende ganske ofte fornavn i Norge.

Som hovedregel får en ikke opphavlige og tradisjonelle fornavn som mellomnavn. Fram til lovendringa fra 2003 fikk folk mellomnavn bare fra opphavlige etternavn i familien. Fra 2003 kan en få alle navn som en kan få som etternavn, også som mellomnavn. Fars og ofte farfars fornavn fra flere innvandrer kulturer blir ført som mellom- eller etternavn, omtalt i del 5.2.

I fortsettelsen skal vi bare gå mer inn på amerikansk og dansk mellomnavn bruk.

5.3.1 Mellomnavn fra USA og Danmark – fornavn som mellomnavn?

5.3.1.1 Konflikter for mellomnavn

Mellomnavn (middle name) fra USA og fra Danmark som tilsvarende ekstra fornavn i Norge, blir ikke godtatt som mellomnavn.

5.3.1.2 Bakgrunn om mellomnavn

Middle name i USA er enten et etternavn fra familien eller et fornavn nummer to. Et lignende forhold er også aktuelt for folk med bakgrunn fra Danmark, der blant annet fornavn fra motsatt kjønn kan være mellomnavn (Dansk navnelov 2005, § 11, Stk. 1, nr. 4). Middle name av fornavntype fra USA og mellomnavn fra Danmark, kan normalt bare registreres som fornavn. Det vil si som andre eller øvrige fornavn. Er det av etternavntype, blir de ført som mellomnavn.

5.3.1.3 Løsninger for mellomnavn

Dersom navnet på noen måte kan oppfylle krav til etternavn (f.eks. i bruk som etternavn i andre land), kan det føres inn som mellomnavn i Norge. Dette tilsvarende framgangsmåten for å få fornavn som nytt etternavn i Norge, som omtalt i del 5.2. De kan ellers få fornavn som er likt etternavn dersom de får samtykke fra alle bærere av etternavn med 200 eller færre bærere, eller dersom det er fritt etternavn (§ 3).

6. Innvandrere og etternavn, endring

Grunner til at innvandrere søker om endring av etternavn, er for det meste at de ønsker et annet navn enn det som ble ført inn med ved innreise. Slikt er vanlig fordi navnebruken ikke er fast i mange av innvandrer kulturene, og fordi

folk ofte har veksle mellom etternavn i ulike sammenhenger. Andre grunner til endring er at søkerne vil ha en annen skrivemåte enn den som tolken transkriberte ved innvandringa, de vil skifte til vanlige norske navn, eller de vil bytte for- og etternavn fordi navna er galt innført ved innvandring.

6.1 Konflikter for innvandrere og etternavn

Konflikter som innvandrere ofte møter, er:

- Får ikke rette opp stavemåter i etternavn
- Får ikke endre til etternavn de har hatt før innvandring eller som fins i slekta
- Får ikke endre til etternavn som er vanlig i land de kommer fra

Grunnene er gjerne at etternavna er beskytta med den norske navneloven.

6.2 Bakgrunn om innvandrere og etternavn

Innvandrere ønsker iblant å endre til et vanlig etternavn der de kommer fra, ofte et tidligere navn i familien. I Norge er det likevel som oftest så lite brukt at det er beskytta.

Mange av etternavna som kommer med innvandring, blir dessuten transkribert fra andre alfabet og tegnsett enn latinsk alfabet. Transkripsjoner fra samme alfabet skjer normalt på flere måter, slik at det samme etternavnet på opphavsspråket blir til mange ulike navn som hver for seg ligger langt under grensa for frie etternavn, som vil si beskytta etternavn.

Ei normal løsning i Norge for å få navn fra tidligere slekt er å skaffe dokumentasjon fra eldre bruk i slekta. Noe tilsvarende er ofte ganske vanskelig fra hjemlandet til innvandrerne. Ofte er det ikke stabile registreringssystem, det kan være områder med lite skriftkultur, det er uklart om dokumentasjon er laga av noen med tilstrekkelig upartisk, og det er vanskelig å få ut dokumentasjon fra land en er flyktning fra. Dessuten kan navn ha blitt endra med maktskifter, f.eks. mellom ulike språk og navnesystem hos makthavere. I slike tilfeller med maktskifter vil søkere gjerne ha navn fra tidligere regimer, der også kontakt er vanskelig.

Ordninga med beskytta etternavn og samtykke for å få slike navn er ofte ikke aktuell i land innvandrerne kommer fra, særlig når det gjelder Afrika og Asia, slik at det er et ukjent fenomen. Dette gjør det vanskelig å få samtykke fordi

navnebærere med innvandrerbakgrunn ofte ikke forstår hva de blir bedt om. Vansker med å forstå norsk, og særlig forvaltningsspråk er også et hinder.

Noen få navn fra nyere innvandrer kulturer vil etter hvert komme over grensen for frie etternavn, som er over 200, slik at det gir mulighet for endring til noen etternavn fra innvandrer kulturer. Som for alle søkere om beskytta etternavn, har de også muligheten for å be om samtykke fra bærere av beskytta etternavn.

6.3 Løsninger for innvandrere og etternavn

- Endring til annen transkripsjonsform som ikke er i konflikt.
- Summere transkripsjonsvarianter for å komme over grensa for beskytta etternavn. Det kreves da at søkerne har tilknytning til den varianten blant disse som de vil ha.
- Når det mangler dokumentasjon kan det være mulig å vurdere sannsynlighet for opphavlig navn før endring med makt (historie, prinsipper for omgjøring/utskifting, stave-/ transkripsjonsmåter).
- Bytte om for- og etternavn for utvalgte skikker.

(Rundskriv 2002 pkt. 2.3.5 om retting og pkt. 3.5.8 om unntaksregelen § 4-1-9).

7. Konklusjon og synspunkt om endringer

Utalgte sakstyper omtalt her er konflikt mellom for-, mellom- og etternavn, mellom navn for kjønn, og endringer for innvandrere. Omfattende arbeid med dokumentasjon av tradisjon løser de fleste søknadene i søkerens favør. Konfliktene knytter seg mest til nyere bruk av utenlandske navn som blir aktuelle gjennom innvandring og i media, og dessuten unike navn.

Vanskelige saker gjør at det kan være behov for endring av loven, eller sannsynligvis helst endra rundskriv. Det er blant annet fordi loven og retningslinjene ikke er klart tilpassa noen navneskikker som har kommet med innvandring ut over 2000-tallet. Særlig gjelder det skikker som ikke fører videre navn i familien og doble etternavn uten bindestrek. Kreative valg av unike navn er det også noen ganger vanskelig å behandle i forhold til reglene. Av disse er bare etternavn med bindestrek uttrykt i navneloven.

Noen av konfliktsakene gjelder fornavn og kjønn, og skillet mellom for- og etternavn. Disse skillene er i ferd med å bli mindre tydelig for navn i Norge

og andre land. Dels kommer det av utvisking av kjønnsforskjeller i samfunnet, fordi kjønsskillet og forskjellen mellom for- og etternavn er oppheva for fornavn i flere land, og fordi navn på ett språk vil ligne navn i annen kategori på et annet språk. Disse to konfliktene kan en tenke seg løst enten med full oppheving av begge begrensningene, eller mest realistisk med begrensa åpning.

Kjønsskillet er ikke uttrykt i lovteksta, men knytta til lovbestemmelsen om vesentlig ulempe eller sterke grunner i rundskrivet til loven. Dette er en svakt uttrykt regulering som blant annet kunne tenkes liberalisert når det er lav bruk for motsatt kjønn for navn som det blir søkt om, dvs. en navnebruk for motsatt kjønn som er ukjent for folk flest (Utne 2020).

Forbudet mot etternavn som fornavn er uttrykt i loven. Det kan eventuelt løses opp med at navn med ubetydelig tradisjon som etternavn blir gitt som fornavn. På den annen side blir etternavn oftest godkjent som fornavn fordi de oppfyller tradisjonskravet.

De nevnte behovene for endringer i regler, kan sannsynligvis løses med presiseringer i rundskriv på departementsnivået. Endring for etternavn som fornavn og doble etternavn uten bindestrek krever eventuelt lovendring.

Referanser

- § = henvisninger til lov om personnavn (lov 2002-06-07-19, sist endra 2021-05-07-34). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-07-19>
- Dansk navnelov 2005 = Navnelov. Lov nr. 524 af 24. juni 2005 (oppdatert 2023-08-09). <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/a/2023/1074>
- Digitalarkivet. <https://www.digitalarkivet.no/>
- Kruken, Kristoffer, 2018: Slektsnamn brukte som fornamn. I: Norsk språkhistorie, bd. 2. Praksis, red. av Helge Sandøy & Agnete Nesse. S. 341–343. Oslo: Novus
- Morlet, Marie-Thérèse, 1997: Dictionnaire étymologique. Noms des de famille. Paris: Perrin.
- ONSa = Office for national statistics: Dataset baby names for boys in England and Wales. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/livebirths/datasets/babynamesenglandandwalesbabynamesstatisticsboys>
- ONSb = Office for national statistics: Dataset baby names for girls in England and Wales. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/livebirths/datasets/babynamesenglandandwalesbabynamesstatisticsgirls>
- Ot.prp. nr. 31 (2001–2002) = Odelstingsproposisjon nr. 31 (2001–2002) Om lov om personnavn (navneloven). Tilråding fra Justis- og politi-departementet av 14. desember 2001. Oslo. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-31-2001-2002-/id166960/>

- Rundskriv 2002 = Det kongelige justis- og politidepartement: Lov om personnavn. 7. juni 2002 nr. 19. Rundskriv G-20/2002, 15. november 2002. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-g-2002/id109097/>
- SSB = Statistisk sentralbyrå: Navn.
<https://www.ssb.no/befolkning/navn/statistikk/navn>
- Social Security = Top 10 baby names of 2023.
<https://www.ssa.gov/OACT/babynames/index.html>
- Utne, Ivar, 2012a: Ti år med den norske navneloven. I: *Studia anthroponymica Scandinavica* 30. S. 71–121. <https://kgaa.bokorder.se/sv-SE/article/3021/studia-anthroponymica-scandinavica-2012>
- 2012b: Converting non-Norwegian name cultures into the Norwegian national census register. I: *Onoma* 47. S. 81–100.
- 2020: Same namn for jenter og gutar? Replikk 48, S. 30–32. Også i *Norpublica-magasinet* 19.5.2020. <https://norpublica.org/2020/05/19/same-namn-for-jenter-og-gutar/>
- 2025: Handling of immigrants' personal names in the Norwegian national population register. I: *Onomastica Uralica* (for ICOS 2024). <https://mnytud.arts.unideb.hu/onomural/koteteka.html>
- Veka, Olav, 2016: *Norsk etternamnleksikon*. Oslo: Samlaget.

